

O uspješnijim mogućnostima slušanja stranog jezika kod djece

Guberina, Petar

Source / Izvornik: **Filologija, 1978, 127 - 137**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:257:156654>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-13**

Repository / Repozitorij:

[SUVAG Polyclinic Repository](#)

PETAR GUBERINA

O USPJEŠNIJIM MOGUĆNOSTIMA SLUŠANJA STRANOG JEZIKA KOD DJECE

I.

Tri faze slušanja stranog jezika

Ovim člankom želimo izrijeti problem slušne percepcije fonetskog i fonološkog sistema drugog jezika, osobito kod djece različite dobi; tražit ćemo objašnjenja i dati prijedloge ili bolje rečeno sugestije za olakšavanje percepcije glasova drugog jezika kod djece.

1. Što podrazumijevamo pod pojmom djeteta u ovoj studiji?

Slažemo se svi kada započinjete dob djeteta, ali se često ne slažemo kada završava djetinjstvo. Reći ćemo, kao mnogi drugi, da djetinjstvo završava onog trenutka kada započinjete mladenaštvo; a na osnovu naših proučavanja na području lingvističkog slušanja (fonetskog i fonološkog) drugog jezika, reći ćemo da je kraj djetinjstva u 13. odnosno 14. godini.

Različite faze koje dijete prolazi u percepciji glasova drugog jezika su slijedeće:

- A. Djeca prije 6 (6—7) godina
- B. Djeca nakon 6 (7) godina pa do 9 godina
- C. Djeca od 9—14 godina.

Ove faze djetinjstva odredili smo na osnovu razlika koje smo primijetili u promjeni percepcije, dajući svaki puta glasovni sistem drugog jezika u okviru svake od tri spomenute faze.

Pokušat ćemo dati nekoliko bioloških, neurofizioloških, neuropsiholoških, psiholoških i psiholingvističkih objašnjenja za svaku od tri faze kako bismo što bolje objasnili etape koje slijede u percepciji glasova

drugog jezika, a istovremeno u općenitom sazrijevanju djeteta. Recimo odmah da ta sazrijevanja daju obrnute rezultate (ali ipak vrlo razumljive u svojoj suprotnosti).

Takve analize i usporedbe bit će donešene naknadno, kada ćemo izlagati o stanju izgovora (i slušanja) u svima trima fazama djetinjstva.

Različite faze sa stanovišta percepcije i izgovora kroz koje prolazi dijete nisu strogo ograničene.

Ali, isto kao i u redosljedima faza koje je postavio Piaget, proučavajući inteligenciju djeteta, i ovdje su također sistemi (»scheme«) okarakterizirani redosljedom permanentne (»stalne«) pojave premda se može pojaviti odstupanje od jedne godine.

2. *Kako smo utvrdili različite faze?*

Prije svega, kroz naša vlastita istraživanja i promatranja prvih godina fonetske korekcije u nastavi tečaja francuskog jezika, kao drugog jezika, koji je organizirala l'Ecole Normale Supérieure de Saint-Cloud, na osnovi audiovizuelne metode (prvi tečajevi su se zvali »Voix et Images de France« i »Bonjour Line«). Ova metoda, nazvana zatim audio-vizuelna-globalno-strukturalna metoda (AVGS) je sa teoretskog stanovišta primjena Verbotonalnog sistema (datira od 1952. g.); njena prva primjena bila je ostvarena u tečaju francuskog jezika (»Voix et Images de France«). Pedagošku metodologiju, u teoriji i primjeni AVGS (kratica od audiovizuelna-globalno-strukturalna) izradili smo u suradnji sa M. Rivencom (u vrijeme kad je vršio funkciju zamjenika direktora CREDIF-a, u l'Ecole Normale Supérieure de Saint-Cloud).

Veliki broj studija o sistemu grešaka pri učenju drugog (stranog) jezika na osnovu AVGS objavljen je ne samo u Francuskoj i Jugoslaviji, već i u mnogim drugim zemljama Zapada i Istoka. Gotovo sve te studije obrađuju problem percepcije glasova pri učenju drugog jezika.¹

Neurofiziolozi, neuropsiholozi, kao i neki lingvisti (Ajouraguerra, Penfield, Luria, Ch. Bally, Troubetzkoy, R. Jakobson i dr.) istakli su nejednaku važnost različitih etapa moždanog sazrijevanja pri učenju stranog jezika, kao i ulogu materinjeg jezika kod odraslih, koji uče neki strani jezik. Mogli smo zato to prije postaviti tri različite faze u učenju drugog jezika kod djece.

II.

Neurofiziološki i neuropsihološki izvor olakšanja i kočenja u slušnoj (auditivnoj) percepciji drugog jezika.

Osim E. H. Lenneberga, koji je prvi proučio biološke osnove jezika,² neurofiziolog W. Penfield je obradio razne uvjete učenja, naglašavajući više puta problem (izgovora) drugog jezika u odnosu na neuro-fiziološko

¹ Revue de Phonétique Appliquée, izdavač DIDIER, Paris, je stručni časopis koji redovno obrađuje takove studije od 1965.

² E. H. Lenneberg, Biological Foundations of Language, John Wiley & Sons, Inc. New York, London, Sidney 1967.

sazrijevanje.³ Nakon što je više puta istakao da dijete prije nego krene u osnovnu školu, može vrlo dobro učiti jedan ili više stranih jezika, naglasio je ideju da postoji »biološki sat kako za mozak tako i za žlijezde djeteta« (o. c. st. 254). Premda Penfield ne čini izravno razliku između dvije etape a) do 6—7 godina; i b) od 6—7 godina do 9—10, jasno je iz njegovih analiza, da on smatra, sa stanovišta neurofiziologije, period prije osnovne škole, kao period olakšanog učenja drugog jezika. Govoreći o psihološkom redoslijedu olakšavanja, on doslovce kaže za period koji zaključujemo sa 6—7 god.: »... profesor jezika koji svaki dan ... govori svojim materinim jezikom. To bi trebalo započeti, ako je moguće sa 5 do 6 god. kada su djeca spremna za igru i pjevanje. Ovo bi bilo u najvećoj mjeri uspješno kad bi najmanje jedna godina u predškolskoj dobi djeteta bila potpuno posvećena drugom jeziku.« (pp. 276—277).

Budući da je djetetov mozak još uvijek u stanju razvoja i sazrijevanja do dobi od 6 god., to znači da mozak u procesu rasta olakšava učenje stranog jezika.

Nasuprot tome, dob koja slijedi od 6—7 godina je već odlučujuća za sazrijevanje sekundarnih i tercijarnih zona lijeve hemisfere mozga te za »centre« govora koji su najvažniji za prvi jezik. (La langue maternelle, v. Luria, s. 57)⁴

Iz toga zaključujemo da što se više približavamo konačnom sazrijevanju mozga (početak mladenačke dobi), teže usvajamo drugi jezik.

M. Jacobson naglašava podjednako plastičnost mozga vrlo mladog djeteta i njegove mnogostruke mogućnosti funkcioniranja za vrijeme dok je u stanju rasta. (V. M. Jacobson, Brain Development in Relation to Language, u E. H. i E. Lenneberg, Foundations of Language Development, v. I. p. 113.) Što više, svi moderni neurofiziolozi se slažu da desna hemisfera može u toj mladoj dobi preuzeti funkciju centra za govor lijeve hemisfere, odstranjenog zbog neke kirurške intervencije u slučaju npr. tumora.

Ta plastičnost mozga do 6—7 godine daje nam neurofiziološka objašnjenja za dobro usvajanje stranog jezika do te dobi (koju smo ustanovili kao najbolji period slušne percepcije drugog jezika).

Sa psihološkog stanovišta (v. Piagetova istraživanja) dob od 7 godina je ujedno dob koja označava kraj intuitivnog mišljenja, »prélogique«. Dakle, do 7. godine dijete intuitivno djeluje, što stvara najbolje uvjete za usvajanje drugog jezika. To je period kad je govor uzet kao djetetov vlastiti izraz.

U istraživanjima neuropsihologa, neurofiziologa i psihologa možemo pronaći objašnjenje za dob djeteta od 7—9 godina, koje još ostaje dobro razdoblje za usvajanje drugog jezika. Ipak, s tog stanovišta, ono ostaje u sredini između najboljeg perioda i perioda u kojem započinju ozbiljne poteškoće djetetu ako počinje učiti drugi jezik nakon 9 godina. Prema Penfieldu, dob od 9 godina je još uvijek povoljna za uspješno započinjanje.

³ W. Penfield et L. Roberts, Langage et mécanismes cérébraux, é. française, P.U.F. 1963, pp. 252—277.

⁴ V. A. Luria, Osnovi neuropsihologije, Nolit, Beograd, 1976.

nje učenja stranog jezika te je njemu zadnja granica kada dijete može dobro naučiti strani jezik, 9 godina. Već u desetoj godini dijete više ne uči tako dobro strani jezik.

Penfield naglašava da proces imitacije nije više tako dobar iza 8. godine (o. c. p. 261) i kaže da je dijete u dobi od 6—8 godina potpuno učvrstilo navike, što se tiče materinjeg jezika.

Luria kaže da se također proces mielinizacije sekundarnih i tercijarnih zona može završiti u dobi od 7 godina (p. 59) što svakako dovodi do sazrijevanja mozga, a što se odražava na slušnu postojanost prvog jezika, koji se zatim suprotstavlja dobroj percepciji glasova drugog jezika.

Za Piageta kod djeteta od 7 god. započinje jedan novi mentalni razvoj. »Dijete je sposobno za suradnju . . . dijete misli prije no što radi« (s. 52), »dijete se počinje oslobađati svog socijalnog i intelektualnog egocentrizma« (s. 53). U stvari »dijete izvodi logične radnje« iako »uvijek misli konkretno«. Evo, dakle, mentalnih aktivnosti, koje se približavaju gotovo svom posljednjem stadiju i možemo pretpostaviti da takav psihološki nivo može u isto vrijeme utjecati na vrlo dobre uvjete za usvajanje drugog jezika (do dobi od 7 god.) i na poteškoće koje započinju u dobi od 7 godina.

Uzrast u kojem dijete počinje imati vrlo ozbiljne poteškoće je dob od 9 godina. To je trenutak kada dijete započinje slušati glasove stranog jezika na osnovi materinjeg jezika. Premda se može lako korigirati u dobi od 9—10 godina, ono čini sistematske greške prouzročene njegovim materinjim jezikom.

Penfield naglašava da »nakon dobi od 9 godina ljudski mozak postepeno postaje krut i ukočen« (st. 253). Citirajući Gesella i Ilga, kaže: »Sa 8 godina dijete može pojmiti cjeline, a sa 9 godina ih fiksira. U dobi od 9 godina postaje više analitičan u svom učenju jezika« (v. st. 262) što za Penfielda (kao i za nas) stvara poteškoće za dobro usvajanje drugog jezika.

Za Luriju je konačna mielinizacija sekundarnih i tercijarnih zona definitivno završena u dobi od 12 godina što objašnjava, sa neurofiziološkog i neuropsihološkog stanovišta, da etapa, uključujući tu i dob od 12 god. i više, snažno prouzrokuje da se ljudski mozak slušno ponaša prema prvom jeziku.

Za Piageta, u dobi od 12 godina (dakle dobi koja pripada našoj trećoj etapi) prelazi se definitivno na apstraktno mišljenje i na rasuđivanje putem apstrakcije. Dakle, normalno je da percepcija glasova jezika bude stopljena sa tipičnom percepcijom materinskog jezika.

III.

Kako intervenirati kada počinje slušanje na osnovi materinskog jezika?

Bez sumnje, prve metode rada i najstarija fonetska korekcija (ali koja još uvijek postoji jer je gotovo intuitivno automatska) je ponavlja-

nje akustičkog stimulusa. Ovo ponavljanje stimulusa je općenito jačeg intenziteta od prvog stimulusa. Da li podsvjesno, automatski, onaj koji dobro izgovara prvi stimulus smatra za nagluhog onog, koji »loše« ponavlja stimulus i pokušava mu pomoći pojačavanjem, kako se vjeruje (uostalom pogrešno, u malo težim slučajevima nedostatka sluha) da se pomaže nagluhome. Ili nam »loše ponavljanje« (ili neshvaćanje akustičkog stimulusa) stvara, (iako to izričito ne želimo) unutrašnju napetost, koja uzrokuje automatsko pojačavanje glasa za vrijeme drugog ponavljanja emisije akustičkog stimulusa.

Iako je ponavljanje stimulusa općenito pojačano sa stanovišta intenziteta, nikada ne daje (zbog pojačanog intenziteta) dobar rezultat. Ako ponavljanje neki puta pomaže boljem izgovoru, to je zato što je stimulus duže trajao, te se »učenik« mogao opustiti i slušati većom pažnjom. Međutim, općenito, ponavljanje istog stimulusa dva puta i na isti način (iako je pojačan intenzitet drugom ponavljanju) ne postiže željeni efekat. Ovaj način korekcije može se smatrati nevažnim postupkom, ukoliko je takav. (To ćemo još jednom vidjeti malo kasnije kada ćemo govoriti o korekciji pomoću magnetofona.)

Jedan drugi način korekcije izgovora zove se »artikulacijska metoda«. To je također jedan stari način (još uvijek postoji) koji se sastoji u vježbanju govornih organa prema njihovoj poziciji i obliku za vrijeme izgovora jednog glasa. Ta metoda je u suprotnosti sa strukturom jezika koji predstavlja jedinstvo ritma i intonacije u kojem su stopljeni glasovi govora. Koristiti artikulacijsku metodu značilo bi umjetno rastavljati rečenicu ili riječ na izolirane glasove koji razaraju istinski govor. Ova metoda psihološki uzrokuje prenapetost učenika, koji je nepažljiv za auditivnu percepciju. Čim započne govoriti u okviru rečenice (a drugačije se ne može govoriti), on ponovno spontano ulazi u sistem slušanja prema fonetskom i fonološkom sistemu svog materinskog jezika.

Treći način korekcije izgovora je postupak (metoda) fonoloških opozicija. Ta se metoda sastoji u vježbanju izgovora na osnovi opozicije glasova, neki puta izoliranih u slogove (što je ne-efikasno za smišljeni govor), a najčešće sastavljena iz više riječi koje se razlikuju po značenju kada se zamijeni jedan glas (bas — pas; au-dessus — au-dessous; lit — lu; passer — penser; tapis — tant pis). Vježbajući tim vježbama učenik počinje memorirati i razmišljati koji je nazalni ili oralni glas, koji je suglasnik zvučan a koji bezvučan, te koji je visoki samoglasnik zaokružen a koji nije zaokružen. Ne prepoznavajući glasove drugog jezika u svom prvom jeziku, učenik čuje i ponavlja glasove drugog jezika prema sistemu svog materinskog jezika. I jasno, nastavlja loše izgovarati. Traženje semantičke razlike samo produžuje vrijeme izgovaranja, radi pogrešnog zaustavljanja, te se gubi ritam i intonacija rečenice.

Rezultat je loša struktura izgovora te loša razumljivost takvog govora sa strane slušaoca. Više puta je učenik subjektivno uvjeren da izgovara dva glasa. Često se može čuti kako američki učenik izgovara kao (u) riječi au-dessus i au-dessous. Često takvi učenici (kao i učenici oštećena sluha) »fonološki« razlikuju (u) u dvije riječi, a objektivno je to isti glas,

za slušaoca, koji dobro poznaje francuski (to svakako vrijedi za sve jezike). Isti učenik će naglašavati da čuje auditivnu i artikulatornu razliku — izgovarajući te dvije riječi na isti način — te da čuje razliku kada učitelj izgovara te dvije različite riječi. Uistinu, on ne razlikuje »socijalno« u svojoj percepciji francusko (y) i u oba slučaja ga izgovara kao (u). On međutim subjektivno u fonemu (u) može čuti, uz minimalne izvorne nijanse jedanput (y), a drugi puta (u).

Korekcija uz pomoć magnetofona i jezičnog laboratorija

Prednost magnetofona je u tome što možemo snimiti neki dobar model i zatim slušati kad god to zaželimo. Predpostavljalo se da zdravo uho dozvoljava ispravno ponavljanje glasova stranog jezika u bilo kojoj dobi života; i tako su magnetofoni došli u modu neposredno nakon drugog svjetskog rata. Magnetofoni su bili uključeni u poduku stranih jezika ponajviše radi izgovora i to na dva načina:

- a) pojedinačni magnetofon u razredu
- b) niz magnetofona u »jezičnom laboratoriju«

Iskustvo je međutim pokazalo da čovjek sluša strani jezik na temelju svog materinjeg jezika (osim u slučaju vrlo niske djetinje dobi, osobito do 6, 7 godina, nešto slabije u dobi od 7 do 9, 10 godina); prema tome slušanje dobrog modela na stranom jeziku ne znači i da ćemo ga ispravno čuti, a niti izgovoriti.

Korekcija u verbotonalnom sistemu

Verbotonalni sistem, koji se temelji na iskustvu i istraživanjima, u poduci stranih jezika i u fonetskoj korekciji koristi iste one postupke i psiholingvističke uvjete koji djetetu uredna sluha omogućavaju da usvoji svoj materinji jezik. Otuda je važnost ritma, intonacije, situacije, motorike i tjelesnog izraza. Ako je neki glas stranog jezika loše izgovoren, tražimo prvenstveno da se postigne dobar izgovor ritma i intonacije rečenice u koju je uključen taj teški glas. Motorika i tjelesni izraz, što uključuje i dramatizaciju, pridružuje se ovome. Ako i uz primjenu svih ovih postupaka učenik ne uspije usvojiti taj glas, nastavljamo radom i nastojimo da u tome uspije nekako »indirektno« kako bi glas prošao »nesvjesno«: obuhvaćamo ga tjelesnom napetošću koja odgovara napetosti toga glasa. Tako će netko tko govori arapski, i umjesto (p) izgovara (b), uz napetiji pokret ili uz istaknutiji tjelesni izražaj, lakše uspjeti da percipira i izgovori glas (p). Isto se tako može glas koji je učeniku teško izgovoriti okružiti glasovima koji su zvučno identični ili vrlo slični »teškom« glasu. Na primjer ako glas (s) nije izgovoren dovoljno visoko, možemo ga pridružiti vokalu (i) koji je još viši. Učeniku ćemo pomoći da bolje izgovori neki glas tjelesnim oblicima ostalih glasova koji sličnošću forme pomažu lakše ostvarenje za i izgovor teškog glasa (npr. ako se

radi o Jugoslavenu koji umjesto (Y) izgovara (i), može se npr. glas (Y) koji je labijaliziran smjestiti u susjedstvo nekog labijalnog konsonanta (p, b, m). Možemo isto tako upotrijebiti tip intonacije kao izravni postupak koji vodi boljem izgovoru nekog glasa stranog jezika. Uzlazna intonacija čini da se bolje percipiraju (a time i izgovaraju) glasovi visokog tonaliteta, npr. glasovi (i) ili (y). Povoljan efekt silazne intonacije očituje se u slučajevima niskih glasova kao što su npr. (u), (o), (v), (b).⁵

Sistem fonetske korekcije verbotonalnom metodom osobito je efikasan uz pomoć aparata SUVAG-LINGUA.

Aparat SUVAG-LINGUA temelji se na principima verbotonalne metode i može biti primijenjen za terapiju poteškoća govora kao i u poduci stranih jezika.

Iz proučavanja i iskustva u okviru verbotonalne metode razvili su se slijedeći principi:

- 1 — Svaki glas ima optimalno frekvencijsko područje, to je područje mnogo uže od područja koje zovemo konverzacijskom zonom i zvučnim područjem
- 2 — Način slušanja je diskontinuiran
- 3 — Glas stranog jezika bolje se percipira ako je emitiran na svom optimalnom području
- 4 — Optimalno područje je to efikasnije što je udaljenije od optimalnog pojasa glasa materinjeg jezika kojim učenik nastoji zamijeniti strani glas
- 5 — »Generalna linija« obuhvaća mnoštvo glasova što omogućava da čujemo cjelinu stranog jezika na ograničenom i diskontinuiranom pojasu ali nas ne vraća u sistem materinjeg jezika.

U osnovi SUVAG-LINGUE je i jedno drugo obilježje koje se sastoji u tome da se ne povrijedi osobu koju se stimulira na način različit od onog u slučaju materinjeg jezika.

Rad sa aparatom SUVAG-LINGUA treba da se odvija na slijedeći način:

- 1 — Potrebno je najprije odslušati čitav tekst na stranom jeziku izvan konverzacione zone. Odatle proizlazi dvostruka prednost: tekst se prenosi frekvencijama na koje je mozak svakog čovjeka osjetljiv; zatim, izbjegnuto je utjecaj materinjeg jezika jer je odstranjena konverzaciona zona. To dovodi istovremeno do stimulacije mozga i do eliminacije materinskog jezika. Intonacija i ritam zahvaćeni su tim putem na najbrži i najefikasniji način.
- 2 — Slijedeća faza sastoji se u slušanju glasa, riječi, ili nekog podužeg teksta putem frekvencijskog područja optimalnog za glas koji želi

⁵ Jean Cureau — Branko Vuletić: »Enseignement de la prononciation« Didier, Paris, 1976.

limo naučiti u toku nekog sata (neke određene vježbe), te putem »generalne linije«. Na taj je način mozak potpuno »kupan« optimalom ili skupom optimala.

3. — Kad je mozak jednom već čuo tekst i glasove, tj. nakon što su završene prethodne dvije faze rada, proširujemo frekvencijski pojas kako postojanost stimulacije ne bi bila prekinuta.

IV.

Nekoliko metodoloških uputa za dobru percepciju i dobro usvajanje stranog jezika u dječjoj dobi.

Kod dobi koja je najpogodnija za učenje stranog jezika (od 0-tog dana do 6, 7 godina) najbolji metodološki pristup je »materinja metoda«, što je već istakao Penfield. U slučaju da sami roditelji ne govore dva različita jezika, trebali bi dječji vrtići, ako je to ikako moguće, dati mogućnost djetetu od 3 do 6 godina da usvoji strani jezik »materinjom metodom«: moglo bi se pomišljati i na to da odgojiteljica govori jedino tim stranim jezikom; ona bi trebala koristiti igre, brojalice, pjesmice, dječje aktivnosti i tradicionalne priče za djecu iz zemlje u kojoj je taj jezik materinji. Ako dijete od 3 do 6, 7 godina ne može ići u vrtić gdje bi mu se omogućilo da se u toku većeg dijela dana sporazumijeva nekim stranim jezikom, preporučamo da ono ipak pomalo počinje učiti neki drugi jezik. Metodološki pristup mogao bi ostati isti kao onaj koji smo već opisali. No, kako u ovom slučaju dijete ne bi moglo biti dugo »uronjeno« u akustičku kupku stranog jezika, preporučuju se slijedeći postupci:

1. Pasivno slušanje putem direktnog kanala

Dijete u dobi od 3 do 6, 7 godina, koje je sposobno da percipira strane glasove a nema priliku da ih nauči »materinjom metodom«, trebalo bi pasivno slušati dječje pjesmice, brojalice, igre slogovima stranog jezika, što će sve vrlo lako zadržati u pamćenju. Sve se ove igre i pjesmice prenose ritmovima i intonacijama svojstvenim stranom jeziku i oni pomažu da se taj jezik bolje učvrsti u mozgu djeteta.

2. Pasivno filtrirano slušanje

Možemo se također poslužiti filtriranim prijenosom kod pasivnog slušanja stranog jezika već i u vrlo niskoj dobi, u slučaju kada dijete nema izrazite prilike da u svojoj okolini usvoji taj drugi jezik. U početku možemo, uz pomoć aparata SUVAG-LINGUA davati ritam i naglašavati intonaciju neke brojalice sastavljene namjerno u funkciji vježbe izgovora drugog jezika. Na primjer, djeci koja govore arapski i nemaju glas (p) u svom jeziku, dajemo da slušaju taj konsonant u ovom obliku:

pa, pa, po
papa, papa, po
papa, papa, papa, po
papa, po⁶

Nakon što su djeca odslušala više puta ovu funkcionalnu brojalicu za konsonant (p), može se propustiti filtrirana u obliku diskontinuiranog prijenosa koji ljudski mozak pretpostavlja drugim načinima od časa kada prestaje biti potican stimulusima koje dobro poznaje. Na kraju, prenosimo takvu brojalicu direktnim kanalom.

Na ovaj je način moguće sastaviti funkcionalne brojalice za sve glasove drugog jezika. U isto vrijeme dajemo slušati (emitiramo) brojalice koje već postoje na tom jeziku, birajući sve bogatije i bogatije.

Ako dijete započne učenjem stranog jezika sa navršениh 6, 7 godina, usvajanje tog drugog jezika je otežano. Za ovu djetinjtu dob preporuča se slijedeća metodologija, bez obzira na to ide li dijete u školu gdje mu se tim jezikom govori duže ili kraće u toku dana:

1. *Situacijska struktura*

Struktura poučavanja tokom prve godine temelji se isključivo na govornom jeziku. Situacije primjerene toj dobi treba da budu najprije odigrane, dramatizirane, pune akcije. Zatim situacije moraju biti predstavljene filmom, ili dia-filmom. Napokon, nastavnik treba da proširi situacije i da s djecom stvori nove koje se mogu izraziti lingvističkim materijalom do tada već usvojenim. Bogata dramatizacija i tjelesni izraz trebali bi istovremeno djecu usrećiti i olakšati im izgovor.

2. *Pasivno i aktivno filtrirano slušanje*

Budući da djeca koja započinju učenjem stranog jezika u toj dobi (od 6, 7 do 9, 10 godina) slušaju izvjestan broj puta glasove stranog jezika prema fonološkom sistemu svog materinjeg jezika, potrebno je izgovor uvježbavati filtriranim slušanjem. Djeci te dobi treba prenositi filtrirane ne samo brojalice nego i sav lingvistički materijal drugog jezika koji upravo usvajaju. Kada su više puta odslušali »program« »lekcije« u filtriranom obliku, proširuje se spektar namijenjen prijenosu tog »programa«, i konačno, propušta ga se putem direktnog kanala.

U slučaju da djeca te dobi nemaju prilike da započnu učenjem drugog jezika, bilo bi korisno da im se omogući pasivno slušanje funkcionalnih brojalica, kao i brojalica i pjesmica koje već postoje na tom jezičnom području.

Došli smo do posljednjeg perioda djetinjstva, tj. do dobi od 9, 10 do 12, 13 godina. To je faza djetinjstva u kojoj se sluša i sistematski izgovara glasove drugog jezika prema fonološkom sistemu materinjeg jezika.

⁶ Z. Drežančić: *Il ritmo musicale nella rieducazione con il metodo verbotonale*. Centro di Audiologia, Roma, 1976.

Ako dijete počinje učenjem drugog jezika u toj životnoj dobi, potrebno je da budu ispunjeni slijedeći uvjeti, kako bi strani jezik bio doista i usvojen:

1. *Situacijska struktura*

Isključiva upotreba stranog jezika u obliku govora nameće se sve dok dijete potpuno ne usvoji izgovor stranog jezika. Nema prijevoda: smisao rečenog treba biti shvaćen kroz situaciju, vizuelno predočenu raznolikim oblicima kao što su npr.: dia-filmovi, animirani filmovi, i slično. Obavezna je transpozicija svake situacije, što znači da u toku svakog sata učenici moraju prenijeti stečeno znanje na nove situacije koje nisu u vezi sa situacijom vježbe. Tjelesni izraz trebao bi postati osnovnim postupkom podučavanja.

2. *Aktivno i pasivno slušanje u filtriranom, diskontinuiranom i kontinuiranom obliku kao i u obliku direktnog kanala*

Vježbu prenosimo najprije na slijedeći način:

a) filtriranim prijenosom uz pomoć niskih frekvencija da bi istakli ritam i intonaciju rečenice;

b) filtriranim prijenosom u diskontinuiranom obliku, kojim se odstranjuju srednje frekvencije na koje smo najosjetljiviji, bez obzira na jezik kojim govorimo, i koje su zbog toga »najopasnije« u početku učenja stranog jezika;

c) na kraju, slušanjem putem direktnog kanala;

d) ako učenik nije uspio usvojiti neki glas svim navedenim postupcima, treba upotrijebiti optimalu tog glasa, odnosno, poslužiti se optimalnom oktavom glasa na kojem radimo. U tom se slučaju teški glas najprije prenese putem svoje optimalne oktave, a zatim putem direktnog kanala. U fonetskoj korekciji možemo također koristiti tjelesne i muzičke ritmove.

Treba istaći da učenik postiže dobar izgovor glasova stranog jezika tek kad ih uspije ostvariti u nekoj određenoj situaciji. Tokom različitih perioda učenja izgovora možemo se poslužiti gradivom sastavljenim od logatoma (slogova bez značenja). U vezi s tim moguće je primijetiti kako logatom, budući da nije ispunjen značenjem, predstavlja poticaj jednostavniji, a time i lakši za interpretaciju auditivne percepcije i prema tome on nije kriterij dovoljan za provjeru izgovora.

Riječ, iako ima značnje, isto tako ne dostaje da bismo pravilno prosudili ima li neki učenik dobar izgovor ili ne. Tek u činu govora, što znači u situaciji, možemo procijeniti izgovor. Dobro izgovorena riječ ili riječi u različitim kontekstima pokazuje nam da je učenik doista stekao dobar izgovor.

Sve vježbe, bilo gramatičke, bilo leksičke, bilo fonetske, moraju dakle biti sastavljene tako da se temelje na situacijama.

V.

Zaključak

Naša proučavanja pokazuju da su mogućnosti »darovitosti« djeteta nejednake i da ovise o dobi u kojoj se započinje učenjem stranog jezika. Istraživanja u području intelektualnog, motornog i afektivnog razvoja djeteta isto su tako pokazala da ono u razvoju slijedi periode sazrijevanja koje se razlikuju od jedne do druge faze. Ono što nas posebno zapanjuje jest zapažanje da se mogućnosti i sposobnost kojom se usvaja strani jezik nakon izvjesne dobi (6, 7 g.) smanjuje, dok inteligencija, psihomotorika i afektivnost postepeno i dalje sazrijevaju. Formiranje materinjeg jezika djelomično slabi jezičnu slušnu osjetljivost djeteta, budući da nakon 7, 8, 9-te godine dijete sistematski počinje percipirati strane glasove prema fonološkom sistemu svog materinjeg jezika.

Neurofiziološka i neuropsihološka istraživanja upućuju na pomisao da se usvajanje stranog jezika nužno odvija u smjeru suprotnom od smjera neuropsihološkog razvoja.

Imajući to u vidu iznijeli smo dva prijedloga za usvajanje stranog jezika još tokom djetinjstva:

1. Učenjem drugog jezika trebalo bi započeti prije nego što dođe do razdvajanja neuropsihološkog sazrijevanja i dobi povoljne za početak učenja stranog jezika (6, 7 godina).

2. Slušanje treba poticati lingvističkim materijalom (funkcionalnim brojalicama, koje već postoje u tom jeziku, pjesmicama, tjelesnom aktivnošću) na pasivan ili aktivan način u nefiltriranom obliku i u filtriranom obliku — kod djece koja nisu imala prilike da započnu učenjem stranog jezika prije 6—7 godine, ili kod kojih je učenje ograničeno kratkim vremenom jezične poduke.

R é s u m é

COMMENT LES ENFANTS PERÇOIVENT LE MIEUX LES PHONÈMES DES LANGUES ÉTRANGÈRES

Dans cette étude nous exposons les raisons neurophysiologiques et neuropsychologiques pour lesquelles les enfants assimilent facilement la langue étrangère pendant leur âge très jeune.